

Modern nyomdász tudnivalói

— Somos Árpád —

Mások is lehettek már abban a helyzetben, hogy többé-kevésbé művelt laikusok megkérdezték: vajjon miben is áll tulajdonképpen az a nyomdászat?

A felelet erre vagy nagyon egyszerű vagy nagyon kimerítő lehet. A kíváncsi kérdezősködők kilenczven százaléka bizonyára be is éri az ilyen felvilágosítással, de ha valaki a nyomdászat mivoltát a maga teljességében akarná megvilágítani, laikusok bizonyára nem fogadnák e felvilágosítást másként, minthogy rámondanak, hogy: »Biz az nagyszerű lehet!«

Nem tételezek fel *szaktársaimról* olyan közönyösséget, hogy saját — jobb világításban feltüntetett — énjükkel s a nyomdászat nagy *rokonságával* bővebben megismerkedni ne kívánnának. Ezt már csak azért sem hihetem, mert *rokon-ágainkkal* annyira össze vagyunk fűzve, hogy nem is élhetünk egymás nélkül.

Nem fog tehát ártani ezzel nélkülözhetlen atyafi-

sággal kissé jobban megismerkedni vagy legalább is barátsággal közeledni feléje.

A gyors, tiszta *sima szedés* tudvalevőleg egyik alapfeltétele a további kiképzésnek, de ennél az ismeretnél, az egyszerű kézügyességnél nem szabad senkinek megállapodnia.

Őszintén szólva, sajnálni való az a maradiság némelyek részéről, a kik négy évi tanulás és ennél sokszor még hosszabb segédi gyakorlás után csak odáig jutottak, hogy legjobb esetben hibátlanul szednek kompreszt és ha már sokra vitték, jól tudnak — ráhúzni.

A gépies munka, a kézügyesség szép dolog ugyan, de a nyomdászat mai előrehaladottságában és a szedőgép korszakában ezen gyorskezűség egymagában nem nagy értéket képvisel.

Mutassuk meg a laikus közönségnek, hogy a mi szakmánk nem amatőr-művészet; hogy az erre való kiképeztetéshez hosszú, alapos tanulmány, műizlés és megfelelő intelligencia szükséges.

A pizsokverseny és a kontárkodás rossz előítéleteket ápolnak szakmánk iránt s megmételtyezik a közönség izlését.

Ez ellen csak úgy vértézhetjük magunkat, ha a grafikai tudományok egész tárházát kizsákmányoljuk.

...

Kevés az accidens-szedő.

Ezt a panaszt hallhatjuk nemcsak nálunk Magyarországon, de még a nyomdászat Mekkájában: Németországban is. Mert a hírlapok rohamos szaporodása még mindig nincs arányban az üzletvilág lázas reklámhajtásával. Manapság óriási összegeket adnak

ki egyesek árjegyzékek, ismertetések, hirdetések és reklámlapokért. Ma már egy üzletember sem boldogulhat a nyomdafesték nélkül.

És czen nagymennyiségű nyomtatvány előállításához jó accidens-szedőkre van szükség. Nemcsak olyanokra, a kik némi technikai ügyességgel bírnak, hanem olyanokra, a kiknek önálló felfogásuk van, újat és mindig újat tudnak alkotni.

A megrendelő ma már ritkán rendel az előbbeni, legutóbb készült minta szerint, még ha ez egészen kifogástalan is volt, mert ő most valami mást, valami eredetit akar.

A mai accidens-szedőt tehát folytonos tervezgetésre sarkalják.

***

Az accidens-szedésről rengeteg sokat irtak már össze cikkek és egész könyvek alakjában, példákkal, magyarázatokkal és a nélkül.

Sokat és még sem eleget. Még az ismétlések sem hiábavalók, a mennyiben éppen ezek vésődnek az emlékezetünkbe annyira, hogy munkánk közben kezünk minden mozdulatánál figyelmeztetnek arra, hogy mit lehet, mit nem szabad.

Nagy tévedésben van azonban az a szedő, a ki azt hiszi, hogy a műszedést könyvből lehet elsajátítani. Ezek az apró-cseprő, időnkint fel-felmerülő tanácsok és figyelmeztetések csak arra valók, hogy a műszedéssel *alaposan* foglalkozó szaktársaknak új eszméket nyujtsanak vagy új irányt mutassanak.

Ha a műszedést könyvből egyáltalán meg lehetne tanulni, akkor ez csakis példákkal és mintákkal érhető el.

Egy szellemes tréfálózó a következőkép magyarázta a szobrászat művészetét:

»Szobrász akárki lehet. Az ember elővesz egy megfelelő darab nyers követ, a *fölösleges* részét lefaragja s kész a szobor.«

A műszedésről egy kis variációval majdnem ugyanazt mondhatjuk. Előszedjük azt, a mi éppen odaillik, a többit bennhagyjuk a szekrényben s megvan szedés.

Csakhogy éppen az a baj, hogy gyakorlat nélkül semmit sem hozunk létre.

Folytonos próbálgatás mellett a minták és magyarázatok tanulmányozása előbb-utóbb ráviszi az embet a helyes utra.

Hogy milyen kellékekkel birjon egy modern accidens-szedő, azt a következőkkel illusztrálhatom:

Mindenekelőtt a betartandó nyomdászati szabályokkal kell tisztába jönnünk és a megengedhetőt a képzelhetetlentől meg kell különböztetnünk s ez csak úgy érhető el tökéletesen, ha az ornamentika törvényeit is ismerjük.

A ki e téren némi biztosságot szerzett és a mellett mégis kellő önmérséklettel bir, az aztán megengedheti magának azt a bizonyos tetszetős szabálytalanságot.

A túlzás azonban a legszebb törekvést is megölheti. A féknélküli rajongás — angolkórba ejtheti az embert, t. i. megteremteti vele az angol stílust, melynél tudvalevőleg mindent szabad, csak el legyen érve a hatás. Az angol szedőnek mi sem szent és úgyszólván nála a cél szentesíti az eszközt. Az angol műszedés — némi csekély kivétellel, a mikor a szedő-művész csakugyan semmiből *teremt* valami

remeket — többnyire beteges fantázia szüleménye és a mi éghajlatunkat nem igen bírja ki.

Az esztétika szem elől tévesztése mellett tökéletes accidens-nyomtatványt elő nem állíthatunk. Az esztétika is csak a *tökéletességet* fejezi ki. A mi egymással összhangban van, az *szép*; ennél pedig fő a *forma*, vagyis az *alak*. A szépről a magyar ember azt is szokta mondani, hogy: *formás*, az emberi szépségről meg azt, hogy: *szép alak*. Mindennél tehát fő az *alak* s így a nyomtatványnál is.

Nagy szerepet játszik az accidens-szedésben a jó beosztás. Erre általános szabályt felállítani majdnem lehetetlen. »Egyenletes beosztás!« — ez a jelige. Ne legyen három-négy címsor egy csomóban, a többi meg szerteszéjjel. Kerülni kell a hézagokat; az alaknak minden része ki legyen szépen töltve. Az apróbb közbeszúrt sorok közé nem lehet ugyanannyit beosztani, mint a címsoroknál, csak ez utóbbiak legyenek kellő egyenletes távolságban elhelyezve. Ezek nagyjában a beosztás alapfeltételei.

Mi magyarok sokat mulasztottunk. A külföld már rég átesett ezeken a kérdéseken. Más országokban a legelrejtettebb zúgból sem kerülnek ki olyan gyatra nyomtatványok, mint a milyenek nálunk, még nagyobb városokban is még mindig napirenden vannak. Ezt az elmaradottságot jóvá kell tenni, legalább most ~~44~~ esztendő múlva, hogy a nyomdászat fennáll.

Még a jó accidens-szedő is egyoldalú tehetség marad, ha a nyomdászat többi rokonágait figyelmen kívül hagyja.

A jó accidens-szedőre nem lehet közönyös a nyomás sem; tehát félig-meddig — legalább elméletben — értekie kell a gépmesterséghez is, vala-

mint az ambiciózus gépmesternek is kell, hogy a szedés technikájával megismerkedjék.

Tulajdonképpen minden gépmesternek legalább egy évig a szedőszekrénynél kellene tanulókorában állania és viszont a szedőnek a gépnél.

Az olyan gépmester, a ki a szedés iránt fogékony-sággal nem bír, valóságos vandalizmust követ el a szedés-formákkal. A mit a szedő a hajón össze nem egyengethet, azt a gépmesternek *kellene* a zárórámában helyreépítenie, de vajmi ritkán történik ez. A vonalak össze nem-, vagy egymásra érnek, sokszor elgörbülnek; a körzet szétmállik, betűk elhullanak, sorok csúsznak el stb. No, de hisz a revizor majd kijavítja — ha annak is száz szeme volna. Akkor aztán a szedő negyedórakig elmotoszkál az igazításon. Csupa méreg, idegesség az egész munka. Sok gépmester azt mondaná, hogy de bizony nagyon sok »mű«-szedés kritikán alól van kizárva, hát ő csak nem szedheti ki az egészet újra. Megengedem. De az *értelmes* gépmester azt a szedést előbb megvizsgálja és ha annak szilárdságában nem bizik, nem zárja be.

Az egész nyomdász-kontinensen azt tapasztaljuk, hogy a szedő és gépmester állandóan farkasszemet néznek egymással, persze csak a nyomdában — a borocskánál nem. Ki-ki valamivel nagyobbra tartja magát a másiknál, kicsinylik és boszantják egymást. A szedőnek csak egy »szánalmas mosolya« van a gépmester »önhitt rendelkezései« iránt. Dolgozzanak csak egymás kezére, tudom, hogy megbarátkoznak.

A színes nyomás korszaka úgyszólván elementáris erővel tör magának utat s ennél már szedő és gépmester egymást nem ignorálhatják. Itt a gépmester-

nek elég beleszólása van a szedő kompozíciójába és ez hiába tervezget, ha a gépmester valamit kivihetetlennek jelent ki. Milyen jó ilyenkor, ha a szedő a gépmester ellenvéleményeit megtörheti. Ezt természetesen csak az olyan szedő teheti, a ki ért a nyomás technikájához, a színek összeállításához és a festékek preparálásához.

Színes nyomással sokan megpróbálkoztak már, de többnyire minden előzetes tanulmány nélkül — szerencsétlenül.

Hiszen kicsiben, bizonyos határig megjárja ez így: például feketét vagy kéket vörössel nyomni; a szövegben egyes sorokat vagy vonalakat vörössel benyomtatni, de a két különböző szedésnek a színekhez jól kell alkalmazkodniok. A fekete — vagy kék — szín mindig dominál, a vörös csak díszít, ennél fogva az alaprajz, a tulajdonképeni *egész* mindig sötétebb legyen. Cifra körzet, valamint finomabb díszítés vörösben nem válik be. Körzetben csakis vastag (fett) vonalak nyomathatók vörössel, e mellett egy-két, kellő távolságban elhelyezett, erős metszésű vörös sor teljesen elég. Túlzások sokat ronthatnak a dolgon s rikítóvá teszik a nyomtatványt.

Ismételhetem, hogy kellő tanulmány nélkül ennél tovább nem tanácsos menni.

Szörnyű hibába esnek, a kik a színeket harmonia nélkül összezagyválják.

Többszínű tónus-nyomtatványt csakis *tört* festékekkel érhetünk el. A természetes színek, mint a *vörös, kék, sárga*, nem nagy változatosságot nyújthatnak. Ez nagyon is egyhangú lenne; minden színárnyalatot pedig külön a festégyárból meghozatni, egyszerűen — naivság.

A vörös, kék és sárga (pótlékul a semleges fekete és fehér) festékek az összes árnyalatokat lehet vegyítés útján elérni; hogy miképpen, azt egyelőre a türelmes olvasó fantáziájára kell hogy bizzam, erre itt szűk a hely. Különben is inkább csak rámutatni kívántam a tudnivalókra.

A ki a színes nyomás iránt érdeklődik s e téren valami tökéleteset akar alkotni, annak legalul kell kezdenie.

Először a festék ásványi vagy növényi eredetét, vegyi összetételeit, fénytartósságát és egyéb tulajdonságait kell ismerni, ezután áttérhetünk az ellentétek (kontraszt) és a szinharmónia tanulmányozására.

Ez az elmélet, azután jön a gyakorlat, mint: a vegyítés, kezelés, eltartás stb.

Aztán még valami.

A szedés mindig fedő (Deckfarbe), a tónus az úgynevezett áttetsző (Lasurfarbe) festékekkel nyomandó és pedig:

előbb a körvonalakat vagyis az egész nagyban és egészben vett szedés-kompozíciót,

azután a tónust és nem megfordítva, mint ez még igen sok helyen szokás.

A tónusfestéknek azért kell áttetszőnek lennie, hogy a fedőfestékekkel nyomott körvonalak keresztül verődhessenek.

Sisyphusi munkát végez az, a ki ezen tudnivalók nélkül kezd a színes nyomáshoz.

A nyomdászatnak a színnyomás fogja a jövőben egyik szilárd biztosítékát képezni. A mi keresetet a szedőgép látszólag elvon tőlünk, azt a nyomtatványok találékony, eredeti és színgazdag előállításá-

ban újra — talán még bővebben — találhatjuk meg. A szabad alkotást, a folytonos gondolkozással finomult ízlést és a kor követelte változatosságot semmi-féle sablon vagy gép nem pótolhatja.

Négy évszázad óta fekete festékkel nyomtattunk. Elég nagy idő arra, hogy az emberiség megúnja ezt az egyformaságot.

A mai agyonsanyargatott, nyugtalan korszak valami változatos tarkaság után sóvárog.

Excentrikusat kíván, a milyen a közszellem.

Idegés embernek nem elég a citromlé; kábitószerek kellene neki.

A fekete kép-illusztrációkat már is színesekkel kezdik felváltogatni hirlapokban is. Egy-két évtized még és a fekete képek semmi varázserőt sem fognak többé a szemlélőre kifejteni.

***

A modern nyomdásznak a technikai készültségen kívül a kereskedelmi ismeretekkel is kellene törődnie.

A későbbi nyomdásznak már nehezebben fogják az egyoldalúságát megbocsátani.

Az egynyelvűség is már hiba. Legalább is két nyelvet kellene mindenkinek érteni. Olyan olcsón árulják a nyelvtudományokat: félig, sokszor egészen ingyen; de ez nem kell senkinek.

Szégyen, ha a nyomdász egy levelezőlapot sem tud értelmesen megfirkantani; pedig sokszor keresnek olyant, »*a kinek némi irodai hépzettség van*«.

Azokban a nyomdai irodákban sok oda nem való *praktikáns* »működik«, a kiknek a helyét jóra való nyomdászok tölthetnék be; de hát érteni kellene pl. apróbb üzleti levelezésekhez, egyszerűbb könyvelés-

hez stb. Mennyit kell annak a *laikus* irodai alkalmazottnak a fejébe trombitálni, hogy üzleti levelezéseknél a helyes technikai kifejezéseket használja és magát megértesse. Ezt, szerintem, nyomdász jobban megtehetné.

* * *

A papiroshoz — még az üzletvezetőket sem véve ki — csak igen kevesen értenek.

Ennek oka az, hogy a nyomdász, a míg önállóan nem működik, vagy üzletvezetéssel nem foglalkozik, nem igen veszi figyelembe a papiros minéműségét: elvégre is a szedőnek legfeljebb »lehuzáskor« van rá szüksége, a gépmesternek meg egyszerűen kiutaltványozzák. A mikor aztán abba a helyzetbe jutnak, hogy papirost rendelni, vagy a nyomtatványhoz megválasztani kell, a legnagyobb zavarba jutnak s nyakrafőre a legnagyobb baklövéseket követik el. Eltekintve attól, hogy drágán vásárolnak, mert az árjegyzék nem a legmegbízhatóbb segédeszköz s a papiros minőség, súly és a megrendelés nagysága szerint, majdnem mindig külön alku tárgyat képezi, rendes *raktári* összeállítani nem képesek s így többnyire épen csak az hiányzik, a mire legnagyobb szükségük volna. Ilyenkor aztán hevenyében összevagdосnak, a mit érnek, mi által vagy önmagukat vagy a megrendelőt károsítják meg s a nyomtatvány is veszít tetszetőségből.

A nyomdász tehát nem maradhat közönyös a papirkérdés iránt.

Ugyan képzelhet-e valaki olyan asztalost, a ki a fa minőségét nem ismeri vagy olyan csizmadiát, a kinek a bőr kikészítéséről nincs fogalma és munká-

jához alkalmas bőrt megválasztani nem tud? Nem! Már pedig, ha ez fel nem tehető, hogy van az mégis, hogy a nyomdász olyan keveset tud hozzászólni a papiros ismeretéhez?

Nem is marad egyéb hátra, mint az ezen ággal foglalkozó szakfolyóiratok tanulmányozása. Ilyenek tudvalevőleg közkézen forognak.

De különösen azt tartanám a legczélravezetőbbnek, hogy egyes szaktársak tapasztalataikat a Szakkörnek rendelkezésére bocsátanák. Egy-két cikket megereszteni persze nem elég, de kell, hogy e kérdés a Szakkörben folytonos, élénk eszmecsere tárgyát képezze.

A munkakiszámítás (költségvetés) igen lényeges tudnivaló a nyomdászatban s itt is első sorban azt kell tudnunk, milyen papirost használunk, mi az ára s csak azután jön a szedés és a gép munkaideje, továbbá a nyomtatvány utólagos megmunkálása: hajtogatás, vágatás, könyvkötői munka stb.

Nézzünk egyáltalán körül a nyomdában, hogy arról is legyen fogalmunk, a mit más csinál — ugyanazon fedél alatt.

Csak még egyet.

Ne vegyetek fel neveletlen, iskolázatlan gyerekeket a nyomdába! Az ilyenekkel minden jó szándék eleve is hiábavaló.

A tanuláshoz pedig három dolog szükséges: idő, kedv és — pénz.

Keritsünk mindenből valamit s ha mind a három meglesz, akkor majd csak megélünk valahogy — talán.

